

Activitatea 4. Perieghezele „liniare”.

Acest proiect de cercetare a trebuit să negocieze, încă de la faza de schiță, cu dilema între cercetarea intensivă și cea extensivă. Prima asigură calitate, dar este costisitoare și nu poate acoperi mai mult de un kilometru pătrat, fiind fezabilă, de exemplu, pentru cercetarea împrejurimilor unui castru, dar nu pentru un întreg *limes*; a doua este, comparativ, „superficială”, dar puțin costisitoare și expeditivă. Dacă adăugăm la aceste considerente generale „subțirimea” finanțării (și, simetric, echipajul foarte restrâns), observăm că cercetarea extensivă devine (cel mai) adesea prima opțiune. Într-adevăr, primul an a fost dedicat acestui tip de acțiuni.

Fiindcă în literatura de specialitate se vorbește despre „periegheze” (adică „cercetări de suprafață”) „sistematice” și de periegheze (pur-și-simplu), adică ceva non-sistematic și improvizat, am căutat un termen adecvat pentru genul de misiuni care urmau, fiindcă deși erau cercetări „non-sistematice” (adică fără a viza recoltarea de informație de pe fiecare metru pătrat), erau totuși căutări bine direcționate, în lungul frontierei. De aici a apărut necesitatea „inventării” unei noțiuni noi, care a fost „periegheza liniară”. Ea are ca scop fundamental identificarea cât mai rapidă a obiectivelor de interes, inclusiv crearea unei liste de priorități asupra zonelor în care ar merita (și ar fi fezabil, din foarte multe puncte de vedere)¹. Această listă de opțiuni nu poate fi creată prin corespondență, ci vizitând un loc de mai multe ori, pentru a înțelege mai bine toate conjuncturile.

Arheologia românească a generat, în peste 13 decenii de activitate, în zonă (fără a număra și perioada „romantică” de la mijlocul veacului al XIX, care a creat doar pagube), rapoarte mai detaliate sau mai sumare pentru 13 (sau 14) fortificații romane, între Dunăre și Argeș. La prima vedere nu pare rău. La o analiză mai atentă – este o catastrofă: după peste un secol de cercetări, se cunoștea, anterior datei de debut a acestui proiect, un singur turn² (dar nici acela nu poate fi localizat foarte strâns), nici o așezare civilă și nici un metru de drum în afara forturilor³.

Perieghezele „liniare” au constituit activitatea cea mai consistentă, ca timp și oameni, ca resurse și efort personal. Cumulând circa 5 luni/om de deplasări, s-a parcurs traseul, din segmente, de mai multe ori, căutându-se de fiecare optimul între starea solului (pentru a facilita deplasarea) și stadiul de cultură⁴. Iar cum alternanța culturilor depinde de decizia fiecărui proprietar, de fiecare dată unele segmente au fost disponibile pentru cercetare, iar altele nu.

---

¹ Tip de cultură agricolă, perioada de recoltare, relațiile cu autoritățile locale și cu proprietarii, disponibilitatea unei echipe relativ numeroase de a merge în câmp pe un anume calendar, etc.

² Densitatea turnurilor pe *limes*-ul german este de aproximativ unul la 500 de m. Ar fi trebuit deci să avem peste 300??

³ Cuvântul consacrat în limba română – castru – este greșit, deoarece *castrum* este întăritura unei legiuni, iar termenul nu se aplică fortificațiilor „auxiliare” (nu doar în latină, dar nici în limbile „de cultură” moderne. Celălalt termen consacrat, de această dată cu pretenții de limbaj cult, *castellum*, este corect, dar modulează greu în limba română, și este cât se poate de imprecis, fiindcă teoretic se aplică și unor forturi de 4 hectare, dar și unora de 0,4 hectare. Pentru secolul al III-lea, dar cu atât mai mult pentru secolul al II-lea, termenul de „burg” (folosit uneori pentru fortificațiile mici), este protocronic, el definind, corect, forturile mici, pătrate, cu turnuri masive de colț, din sec. al IV-lea (*quadriburgium*).

⁴ Nu doar pentru a nu strica culturile umblând prin ele, dar și pentru că în culturi înalte nu se vede practic nimic.

Rezultatele acestor repetate peregrinări se pot grupa tematic pe mai multe secțiuni: identificarea turnurilor⁵, identificarea segmentelor de drum, evaluarea stării de conservare a forturilor, identificarea și delimitarea așezărilor civile, identificarea traseului exact al valului de graniță (chestiune problematică în treimea nordică). Fiecare dintre ele se pretează la un articol de sine stătător. Aici ne vom restrânge la câte un paragraf.

Turnurile de observație sunt parte constitutivă a conceptului de apărare liniară, ele fiind instrumentele de alarmare a garnizoanelor apropiate. În sesiunea de primăvară (foarte lungă) a cercetărilor de teren, căutarea turnurilor a fost activitatea cea mai preocupantă. Am insistat pe segmentul de la Dunăre la Vedea (cca 60 km), fiindcă este singurul pe care traseul valului este cunoscut integral, ușurând deducțiile asupra pozițiilor în care, teoretic, *ar trebui* să existe un post de observație. Pe această distanță au fost descoperite 10 turnuri, cu nivel de documentare diferit (de la absolut cert, ca poziție, mărime etc., respectiv două cazuri; cert, dar cu lucruri încă nerezolvate, precum geofizica, 4 cazuri etc.). Deși la un nivel de cunoaștere care încă se poate considera *prealabil*, se poate spune de acum că schema de dispunere a turnurilor în lungul graniței nu corespunde modelelor cunoscute din Britannia sau Germania (turnuri la distanțe relativ fixe), sugerând o perioadă de construcție diferită.

Identificarea drumurilor nu a fost considerată o prioritate, fiind practic imposibil de formulat o strategie de identificare, datorită stării de conservare foarte precare. Identificarea unor segmente de drum roman a fost rezultatul insistenței cercetării aeriene, care a adus – mai mult sau mai puțin așteptat – dovezi ale existenței unui drum relativ paralel cu troianul. S-au descoperit cinci segmente distincte, în general scurte (de la zeci de metri la 200 de m), cu notabila excepție a Văii Urlui, pentru care se cunosc câțiva kilometri, atât la sud, cât și la nord de vale. Și mai interesant, aici se cunosc două trasee distincte (nu este clar dacă ambele romane), care sugerează două momente constructive și strategice diferite (au alte alinieri). Este demn de menționat că nu este vorba despre mult-așteptatele drumuri „romane de piatră”, ci sunt drumuri realizate din singurul material disponibil local – argile compactate și multi-stratificate (conform sondajelor-test geologice).

Evaluarea stării de conservare a fortificațiilor, deși nu a răpit foarte mult din timpul de lucru, a fost un obiectiv urmărit sistematic, profitând de oricare trecere prin zonă pentru o inspecție – fie și scurtă – a situației monumentului (fiind interesați și de practicile agricole de exploatare). Privind lucrurile pe ansamblu, fortificațiile de garnizoană sunt cele mai bine conservate monumente romane ale limes-ului, în ciuda faptului că majoritatea sunt arate. Evaluarea a avut drept scop să precizeze care dintre obiective sunt eligibile pentru o eventuală fructificare patrimonială ulterioară, pentru scopuri științifice, dar și turistice, dar și să realizeze baza documentară necesară pentru a invita autoritățile locale să-și exercite funcțiile legale.⁶ Starea de conservare a forturilor este foarte inegală, de la cele practic complet distruse (Flămânda) la cele încă relativ în bună stare (precum Valea Urlui).

---

⁵ Plecând mai ales de la teste de vizibilitate în teren digital, folosind modele ale terenului accesibile public (SRTM-30 sau EU-DEM), sau modele teren proprii, obținute prin intermediul dronei (vezi mai jos). MNIR a încheiat un protocol cu ANCPI (noiembrie 2015) pentru a putea folosi, pe viitor, modele numerice ale terenului cu rezoluție fluctuantă (1-20 m), mult superioare (teoretic) modelelor internaționale consacrate. Pentru detalii asupra naturii acestor teste, vezi <http://www.limes-transalutanus.ro/documentare.html>, documentul „Exerciții de vizibilitate”.

⁶ Țin să precizez că relațiile cu primăriile de traseu sunt surprinzător de bune. Ca o concluzie de etapă, monumentele istorice (inclusiv cele din LMI) se distrug nu din cauza localnicilor, ci datorită indolenței Direcțiilor Județene de Cultură, care nu fac inspecții în teritoriu și nu încearcă să impună primăriilor un standard de conservare patrimonială. Și pe această linie ar fi de evidențiat buna colaborare cu DJ Olt, care ne-a sprijinit efectiv pentru a opri o exploatare de materiale de construcții în perimetrul unui sit important.

Identificarea așezărilor civile a fost un obiectiv care a mers paralel și corelat adesea cu precedentul. Absența așezărilor civile, pe *Limes Transalutanus*, este una dintre caracteristicile cele mai frapante, punând sub semnul întrebării chiar calitatea sa de *limes*⁷. Însă, așa cum era de așteptat, „absența” se datorează exclusiv stadiului de cercetare. Așezări civile au fost descoperite practic lângă fiecare fort, cu excepția Flămândeii (dar toată zona este practic distrusă de „lucrări de apărare”), a fortului Albota (zona este complet acoperită de păduri) și Izbășești (zonă încă ne-explorată, dar și ea foarte greu accesibilă și sălbatică). Adevărata surpriză a fost descoperirea unor așezări civile nearondate – aparent – unor unități militare, deși ele se află exact pe linia graniței (și nu undeva în spate); iese în evidență așezarea de la Roșiori-Măldăeni, care din primele evaluări trece de 40 de hectare (adică de 20 de ori mai mult decât media celorlalte).

Identificarea valului de granița este o problemă tipică a zonei de la nord de Urlueni. Deși s-au realizat și numeroase misiuni la sol (în momente distincte ale anului), aici cercetarea aeriană este fundamentală, ea fiind singura care poate oferi sugestii asupra zonelor unde cercetarea de teren trebuie detaliată. Față de lucrurile cunoscute anterior acestui proiect (2 km de val la NE de Urlueni, 2 KM NE de Albota), s-a reușit (foarte greu și cu multă insistență!) reidentificarea valului la NE de Pădurea Hârsești, și au fost recunoscute (din aer și pe teren) două segmente relativ scurte la vest de Pădurea Grozeasca (2 km) și de o parte și de cealaltă a Hanului Stejaru (Pădurea Cătanei, 1 km), cât și o prelungire sudică a tronsonului Albota. Acestea sunt toate repere suplimentare în teren, care restrâng considerabil aria de căutare. Trebuie spus încă că valul nordic este extrem de distrus, chiar în zonele unde a fost identificat.

---

⁷ Există o tendință de „declasificare”, mai ales în ochii unor specialiști de primă mână din Europa, tendință observată la Limes Congress din 2015.